

мусить поступати тільки з точки погляду творення міцного охоронного валу. Інакше стоїть справа на Сході. Етнографічна територія України втикаєть ся там в територію донських козаків. Три повіти Донського краю — Таганріг, Ростов і Новочеркаськ — населяють переважно або в більшій частині Українці. Вузький пояс українських поселень при устю Дону творить перехід української національної території у передній Кавказ, де мешкають Українці на території кубанських козаків, вздовж побережя Чорного моря і в ставропольській губ., а навіть частинно в околицях Терека.

Великі труднощі справить означення меж України на Сході після етнографічних принципів тому, що тут відіграють велику роль інтереси донських козаків, у великій частині Великоросів, і кубанських козаків, котрі належать до українського племені. Не говорячи вже про змагання козаків, які шукають звязку з Україною, лежить се в інтересі самої України не дати замкнути собі дороги до Каспійського моря і осередньої Азії, які для України мають значінне переселенної території. Треба мати на увазі, що українська колонізація сягає через донську територію і астраханську й оренбурзьку губ. далеко в Сибір і осередню Азію, розтягаєть ся через цілий степ Кіргізів, а саме на околиці Урала, Тургаю, Акмолінська, Семіпалатинська й полудневі частини томської й снісейської губ. Ми маємо українські оселі так само в Закаспійськм краю і в Туркестані. Заселення тих територій почало ся перед 30 роками і досягнуло в останнім десятилітті перед війною величезних розмірів тому, що українські земства переводили її планоно. Поселено кілька мільонів Українців, які в тих територіях творять частинно абсолютну більшість, частинно далеко перевищують великоросійський елемент. Україна не може зрікти ся права на сю колонізаційну територію в Азії й мусить забезпечити собі доступ на Схід.

Як можна се досягнути?—Як відомо, зложили донські й кубанські козаки самостійну державу та через прилучення граничних околиць Терека, Астрахані, Оренбургу, Урала та Ставрополя покликано до життя полуднево-східній союз держав. Дальший розвиток будови цієї державности опинив ся поки-що на мертвій точці від часу большевицької інвазії, однак можна з певністю прийняти, що по переході большевицької інвазії справа піде знову наперед. Україна дуже зацікавлена в тім, щоб полуднево-східній союз держав став ся дійсністю і українські кола будуть зовсім певно старати ся всіма силами пособити змаганням козаків у сім напрямі.

Українці будуть на тих територіях, які повинні належати до південно-східнього союзу держав, відігравати першорядну роль і злука України з сим союзом держав забезпечила-б поширення українських культурних і політичних впливів на цілу територію союзу держав, який побіч Українців і Великоросів заселений некультурними азійськими племенами. Через зречення України з етнографічно-українських частин донської й кубанської території та ставропольської губ. в користь південно-східнього союзу держав одержала-б державно-правна звязь його з Україною певну й тривку підставу. Таким чином задержала-б для себе Україна дорогу до осередньої Азії й була-б в силі виповнити свою історичну місію в Азії.

Через утворення південно-східнього союзу держав відтинаєть ся Великоросію від Кавказу, в той час, коли для України буде відкритий морський шлях до кавказьких пристаней. Як народи Кавказу, так і Україна мусять шукати звязку з собою, а з сього повстане знову проблема федерації яко політичне завдання теперішньої хвилі.

Щодо Криму, який населяють переважно Татари, зі стратегічних і господарських мотивів не може бути інакше, як те, щоб сей край став складовою частиною України при заборуді культурної автономії і самоуправи для Татарів. Про незалежність не може бути й мови з огляду на Крим

й через се відпадає також питання федеративного звязку сього півострова з Україною.

З Бесарабії Україна має право на три повіти, які лежать вздовж побережя Чорного моря, як також на деякі околиці на півночі, які переважно заселяють Українці. Решта Бесарабії, яка населена Румунами, прилучила ся-б до Румунії. Тим самим Бесарабія не входить в рахубу складення федерації так само, як і Крим.

Зрештою було-б передвчасним говорити про необхідність або можливість творення сусідських або тіснійших приятельських зносин між Україною і іншими надбережними державами Чорного моря, як Туреччиною, Болгарією й Румунією. Однак, здаєть ся, се питання в найбільшій майбутности вирине на денний порядок і буде для обох сторін актуальним і по всякій правдоподібности розглянеь ся проблему з точки погляду найтіснійшого господарського звязку всіх держав, котрі групують ся коло Чорного моря, — з осередніми державами та при їх участі.

Так розумію я особисто питання федерації України з її сусідами. На мій погляд се самозрозуміле, що Україна й Німеччина мусять з собою шукати найтіснійшого господарського й політичного звязку з огляду на спільних ворогів в Європі й інтереси в Азії, які йдуть в тім самим напрямі.

Андрій Жук.

Партії і держава.

Боротьба партій при інших рівних умовах прибирає тим непоміркованіші форми, чим некультурнійша є держава, в якій вона відбуваєть ся. Ціла політична історія Мексики напр. є рядом переворотів, революцій і внутрішньої боротьби, позбавленої властиво дійсного політичного змісту. Такимже звичайним явищем були революції й перевороти донедавна ще в південно-американських республіках. В Європі таким огнищем внутрішньої боротьби були ще перед десятьма роками балканські держави й ним є ще й тепер Португалія. В Росії відбувала ся безоглядна політична боротьба майже від 1900 року до цілковитого теперішнього розвалу царської тюрми народів. Безоглядні засоби партійної боротьби в Росії до останнього часу мали своє оправдання в існуванні царату, але методи партійної боротьби не змінили ся значно й по його поваленню. Ліберали проти большевиків і большевики проти інакше думачих вживали в ґрунті річи тих самих засобів політичної боротьби, які вживали ся всіма ними проти царату та яких уживав царат проти них. Зовнішнього ворога й політичних противників російські партії ставили майже на одну дошку й не робили між ними великої різниці. Ліберали поборювали соціалістичних противників війни при допомозі англійського та французького капіталу, а большевики провадили боротьбу проти війни й войовничих лібералів без огляду на зростаюче ослаблення і цілковитий занепад російської воєнної сили.

Національне відродження довший час рятувало Українську Державу від російської зарази безмежної й безоглядної партійности, але довголітне співжиття з Росіянами й російські соціально-політичні розкладові впливи не могли, розумієть ся, лишити ся цілком без впливу на український національно-політичний організм. І коли сей організм сильно ослабив себе надмірним напруженнем сил в боротьбі за національно-державне існування, зародки прищепленої співжиття з Великоросією хороби — партійности — розвинули ся в ній до загрозюючих розмірів.

Партійна нетерпимість почала показувати ся на жаль досить рано в українськм державнім життю і збільшувала ся по мірі зросту незалежності Української Держави й по мірі того, як, здавало ся, зменшувала ся небезпека з російського боку. З початку українські соціалісти усунули фактично від державного співробітництва несоціалістичні партії, а потім між самими соціалістами соціалісти-революціонери зробили державну владу монополією власної партії. Немину-

чим наслідком сеї революційної господарки був, як відомо, останній переворот і цілковите усунення соціалістів з Правительства. Але сям справи української державности ані трішки не розв'язано. Держава стоїть все ще перед небезпекою цілковитої анархії й розкладу. Державний механізм функціонує все ще дуже слабо й найнагальніші реформи полишають ся непереведеними.

Між тими закидами, які роблять ся Українцям з політичних кругів осередніх держав, заслуговує на особливу увагу той закид, ніби Україна не має досить культурних сил, потрібних для організування власного державного апарату. Те, що знайшло ся в Болгарії, Сербії й Румунії, те, що осередні держави хотіли знайти навіть в Альбанії, не знаходиться тепер на Україні! На Україні, яка значно раніше ніж Росія виступила на арену державного життя. Але пізніше, коли Петро I шукав культурних сил для зрештєвформовання Росії, він стягнув їх найбільше з України, грабуючи її таким чином не лише матеріально, але й духово. Від того часу аж до останнього Україна постачала Росії безупинно культурних сил не лише на полі літератури, науки й мистецтва, а й соціально-політичного життя. Хтож може повірити, щоб на Україні тепер, при розумній господарці, розуміється ся, не знайшлося би досить інтелігентних сил для її власного адміністративного апарату. Правда, значна частина української інтелігенції у великій мірі зрусифікована, але як то не дивно, до урядників з національного боку ставили ся прецінь менші вимоги ніж з соціально-політичного або, ліпше сказати, з партійного боку. Недостача інтелігентних сил для українського державного апарату, коли вона існує в деякій мірі, не є абсолютною, а відносною і спричиненою в значній мірі тим, що кожда партія хотіла-б обсадити адміністрацію переважно своїми людьми, а члени іншої партії не уважали для себе можливим служити „іншій партії“. Мати урядників з однаковим світоглядом не може собі дозволити й найстарша та найкультурніша нація, не говорячи вже про молоду державу й поминаючи те, що світогляд кожного урядника є його особистою справою і до контролю держави не надається ся. Коли у цілої Української Держави й вистарчило-б сяк-так національно-культурних сил для улагодження модерного державного апарату, в кожній окремій партії або групі партії таких сил, розуміється ся, не могло знайти ся.

Можна було б сподівати ся, що Німці, найменша національна сила яких не лишається невикористаною для держави, дадуть Українцям добрий приклад і на сям полі національно-державної господарки. Але на жаль Німці визнавали ся занадто мало в своєрідних відносинах українського життя та признали знов таки панування одної партії — лібералів раніше, ніж зроблено все, щоб досягнути концентрацію національних сил. Показало ся, що й для лібералів є остільки неможливо самим зорганізувати державу, як і для інших партій. Роблять ся заходи в справі утворення коаліційного Правительства й ми хотіли-б сподівати ся, що вони увінчаються успіхом, але для того, щоб державна праця на Україні давала добрі наслідки, треба раз на завше пірвати з російськими методами партійної боротьби. Їй треба покласти певно означені межі, за які вона не повинна виходити. Вона не повинна виходити за межі законодавчих інституцій і в ніякім разі не порушувати діяльності виконавчих органів держави. В державі клясової, національно-партійної боротьби Австрії правительством й цілий державний апарат лишається ся в усякім разі остільки поза межами партійности, що функції їх не порушують ся. В Україні-ж, де державна нація творить понад 85 відсотків цілого населення, утворити сконсолідоване та здатне до праці Правительство було-б значно легше. В країні з розвинутим соціально-політичним життям правительством не може, розуміється ся, бути цілком поза межами соціально-політичних впливів. Але вони ні в якім разі не повинні зростати до таких розмірів, щоб участь в державнім механізмі для якоїсь

партії була неможливою. Інтереси держави, а тим самим і її виконавчого апарату повинні стояти над партійною боротьбою. А коли се буде так, коли всі партійні й непартійні сили будуть однаково зужиті для держави, тоді не буде й мови про недостачу культурних сил на Україні для утворення її державного апарату.

М. Троицький.

На могилу Людмили Мих. Драгомановій.

(З давніх літ).

Під сям заголовком принесла „Нова Рада“ такі спомини В. Науменка:

В осени 1861 року девятилітнім хлопцем довело ся мені оселитись у Київ і від того часу стати беззмінним свідком усіх громадянських течій і напрямків у київському життю. Від перших же місяців проживання у Києві мені, хоч тільки ученикови першої кляси гімназії, пощастило трохи пізнати цілий гурток тоді молоді, яка взяла на себе ролю вести перед в художній течії тодішнього Києва, города з населенням в 60—70 т., з невеликими, мало не виключно деревляними домами, з колодязями у дворах, з нафтовими ліхтарями тільки на головних вулицях і дуже невеличким числом мостових, з одним театром та з двома залами (контрактова та дворянського зібрання), які могли обслуговувати концертні вечори, що коли не-коли давались приїзжими артистами (Контський, Лист, Серве). Сей гурток молоді складався переважно з студентів університету та з молодих панночок, що бажали-б ідейно попрацювати на культурній ниві, але в ті часи не мали змоги широко розвинути свою роботу, бо не було тоді ні жіночих курсів, ні ніяких інших інституцій, куди-б вони могли докласти свої сили. Серед імен, які найбільш видавали ся в сьому гуртку як артисти-аматори, на першому місці треба зазначити І. І. Монахова, потім дуже відомого фахового артиста в Петербурзі Н. П. Орлова, потім видатного у Києві присяжного повіреного, який мало не до останніх днів свого життя не покидав діла сценічних вистав і подеколи приймав участь в спектаклях любителів. Жіночий персонал був менший, але серед нього були такі імена, як Л. С. Гогоцька, дочка проф. філософії в університеті, і Л. М. Кучинська, що переважно виступала в драмах Островського на найвідповідальніших ролях. Дуже гарна на вроду, з великим артистичним почуттям, з чудовою російською народньою дикцією, Л. М. Кучинська, родом з Полтавщини, могла іти в рівень з фаховою артисткою Степановою, яка років через два після сього заявила ся на сцені київського театру та вславила ся виконанням пєс Островського. У мене збереглися деякі афіші тих давніх днів; серед них є афіша 20 січня 1862 р., де сказано: „студентами університету и любителями драматического искусства, въ городскомъ театрѣ, въ пользу недостаточныхъ студентовъ и основанія студенческой вспомогательной кассы, представлены будутъ сѣдующія пьесы: Бѣдность не порокъ и Женитьба“. Відповідальну ролю Любови Гордіївни в пєсі „Бѣдность не порокъ“ виконувала Л. М. Кучинська. Памятаю я Л. М. Кучинську в ролі Катерини („Гроза“ Островського). Хто-ж була ся Л. М. Кучинська, про яку памятають тепер тільки люде „ветхі дньми“, як казав возний в Наталці Полтавці. А була вона вже в ті часи, як виступала на сцені в початку 60-х років, нареченою тільки що скінчившого курсу університету М. Н. Драгоманова, з яким вона і одружилася в 1864 році.

Всі сї спогади пронесли ся у мене в голову, коли я в минулу суботу йшов за труною Л. М. Драгомановій, провожаючи її „в далеку дорогу“, і порішив я не тільки кинути горсточку землі на її могилу, але коротенько нагадати новим поколінням про давнє минуле, тим більше, що я бачу, як люде, навіть ті, що близько стояли до покійної, зовсім нічого

не знають про Кучинську, бо в замітці С. Єфремова сказано, що Л. М. Драгоманова походить з роду Судовщиківих.*)

Як же се так склалося, що Л. М. Кучинська, швидко потім Драгоманова, в початку 60-х років приймає участь в художніх виставах „російської орієнтації“, як тепер люблять казати, і стоїть в стороні від українських вистав, які велися в ті роки у Києві дуже енергійно? Відповідь на се проста. Серед киявської молоді українська течія, починаючи від кінця 50-х років, розпросторювала ся дуже помалу й багато людей того часу ставились або зовсім вороже до українства або відносились індіферентно. Досить сказати, що в ті часи такий потім ширий український патріот, як М. В. Лисенко, брав також участь в російських песах, виконуючи такі напр. ролі, як Анучкін в „Женитьбі“ Гоголя, а сам будучий голова цілої української партії М. П. Драгоманов тільки від 1863 р., та й то частково, приєднав ся до українських гуртків, а до того часу, як сам він каже в своїй автобіографії, „я во многомъ раздѣлялъ стремленія и идеи украинскіхъ націоналистівъ, но во многомъ онѣ мнѣ казались реакціонными; я не могъ раздѣлять пренебреженія ихъ къ русской литературѣ, которую считалъ болѣе развитою теперь чѣмъ украинская, и болѣе точною европейскіхъ интересовъ“... І далі: „педагогическій интересъ сблизилъ меня съ украинцами: когда я узналъ, что они предположили взданіе популярныхъ книгъ, то поступилъ въ ихъ корпорацію (громаду), которая тотчасъ-же выбрала меня въ комиссію для редакціи такихъ книгъ“. (Пор. „Былое“, 1906 г. Ч. VI). Треба додати до сього, що приєднання М. П. Драгоманова до українського гурту в 1863 році прийшлося на той час, коли почалось польське повстання і коли разом з сим російський уряд почав переслідування і українського руху. Виходить з сього, що М. П. Драгоманов та мабуть і його наречена Л. М. Кучинська пристали до української національної ідеї не тоді, коли на се була мода, не тоді, коли за се можна було одержувати „великія і богатія милости“, а тоді, коли сї ідеї були не в авантажі, коли за їх виведення давати відповідь і коли се може ставити себе в позицію: „а завтра гдѣ ты, чоловіче“. І справді тільки тоді національним стає приєднання чоловіка до якоїсь думки, коли се приєднання являється результатом довгого перевіряння самого себе, коли воно, сказати б так, вистраждано і розумом і серцем. Так склалося в житті обох Драгоманових: і він і вона після довгого обмірковання, ступивши на стежку визнання великої ваги в національному українському рухові, пішли сїєю стежкою й, не ухиляючись на сторони, пішли до кінця, не зупиняючись на тому, чи гарно се буде для власного їхнього життя, не лякаючись того лиха, яке може спіткати на дорозі.

В 1874 році я вже мав змогу познайомити ся з Л. М. Драгомановою як з членом „Старої Громади“, бо в той час всі жінки, чоловіки яких були членами громади, eo ipso уважали ся громадянками. Як тепер, пам'ятаю ті суботні збори громадян, які по черзі відбували ся у сімейних членів „громади“; раз-у-раз на їх бувала і Л. М. Драгоманова, найчистіше в українському вбранні. При всій своїй талановитості, при значній освіті, вона робила вражіння мовчазної жінки, бо дуже, дуже рідко вступала прилюдно в дебати і за те охоче вела приватну розмову про події сучасного політичного моменту. Видно було, що її національні переконання були тверді, але про те вона ніколи в той час не виявляла себе з боку національного шовінізму, від якого такий далекий був і сам М. П. Драгоманов. Не дивлячись на те, що у вересні 1875 р. чоловіка її усунули з катедри доцента киявського університету по 3-му пункту; вона, наскільки пам'ятаю, дуже спокійно перенесла сей крах в службовій позиції свого чоловіка, не менш спокійно і твердо прийняла до серця рішення його емігрувати з Росії, звідкіля

і їй прийшло ся в осени 1876 року з маленькою дочкою рушити також до чоловіка, розлучаючись, може й на віки, з Рідним Краєм і родиною.

Тяжкі роки довелося пережити Драгомановим в Женеві аж до 1889 року, до часу переїзду в Болгарію: тут була в них і біда моральна, і біда матеріальна; тут важко складались відносини і до російських і до галицьких Українців, тут нелегко жилося і через інтриги російських емігрантів у Швейцарії. Усі сї лиха перенесла на собі разом з чоловіком і Л. М. Драгоманова. В опублікованім листуванні її з Павликом видно, як відчувалося в душі у неї те тяжке в закордонних обставинах життя-перебування, яке випадало на їх долю. Не глядячи на се, Л. М. Драгоманова заховала в серці своїм не тільки природну любов до Рідного Краю, але й викохану нею в собі національну самосвідомість. В одному листі до М. Павлика в 1880 р. коли Л. М-ва з дітьми виїхала на літо з Женеві, М. П-ч залишив ся там і вів якісь переговори з російським соціалістом Штейнбергом, вона пише: „мені страшенно цікаво, до чого вони договорять ся з М. Петр... на мій погляд саме найкраще було б покинути усякі переговори і полеміку з кацапами й Поляками і обернути ся до свого діла“ (Т. 3 їй, стор. 195). Мабуть дуже вже допекли їй всі інтриги, які велись між еміграцією, коли така спокійна людина, як Л. М. Драгоманова, заговорила трошки гострою мовою. І справді, перегляньте листи М. П. Драгоманова до І. Франка, М. Павлика і інших, і ви побачите, скільки повинна була витерпіти душа його від усякого лиха, а разом з тим, скільки перестраждала зза сього самого лиха і його вірна дружина. І всеж-таки чула душа небіжчиці до останніх днів життя зберегла увесь моральний капітал, який почав складатися в молоді літа її і закріплювався в боротьбі з лихом, ніби пам'ятаючи могутні слова поета: „на те й лихо, щоб з тим лихом битись!“

Нехай же буде земля пером сїй „старогромадянці“!

В. Науменко.

Мінхенський професор др. Павль Сальвісберг про вищі школи на Україні.

Маємо можливість подати на основі ласкаво присланої нам коректурної відбитки статтю мінхенського проф. д-ра Павля Сальвісберга, яка входить в 14 воєнний зошит „Hochschul-Nachrichten“. Стаття має титул „Вищі школи на Україні й їх взаємини з німецьким й австрійським вищим шкільництвом. Німецько-українські наукові інститути та практичні улагодження для пособлювання українського реформування. Німецько-український інститут для господарства й культурної політики“.

„Сильна армія і добре зорганізоване шкільництво — се передумови політичного існування і здорового розвитку держави“. Але коли сей розвиток відбувається серед вимаганій від основи відбудови держави, яку століттями майже душено під чужим ярмом, в таким разі організація її шкільництва означає передумову, яку ще тяжше вповнити ніж створення сильної армії. Коли сила останньої переважно висловлюється в її проводі, шкільництво зможе мати претенсії добре зорганізованого тільки тоді, коли воно тісно зростає з національною властивістю нововідбудованої держави. В часовій інконгруенції сих чинників лежить тяжкість справи.

Проф. Іван Шишманов, досі учитель історії літератури на софійським університеті, а тепер уповноважений заступник Болгарії на Україні, сказав повищий вислів і з тим більшим знанням справи оцінює великість сього завдання, що також в його власній державі, яка наслідком швидко наступаючих

*) Тим справляємо й нашу помилку у попереднім числі „Вістника“, джерелом якої є також замітка С. Єфремова. Ред.

катедр ніж інші інститути, невистарчаючи в кождім разі бібліотеку тільки з 16.000 томами й 4 відділи для культурної техніки, гірництва, механіки й хемії з 800 слухачами в цілости.

З фахових вищих шкіл треба ще назвати:

8) Ветеринарний інститут в Харкові — одинокий для цілої багатой худобою України — з якими 20 професорами й доцентами, кругло 500 студентами та бібліотекою для студій з 21.800 томами.

Крім того є у Києві духовна академія для православного обряду для релігійних наук і „місіонарства“ й існують тут, як і в Одесі, вищі шкільні курси для жіноцтва, а так само в усіх осідках вищих шкіл є всього кілька наукових товариств. Все разом: навіть не десять вищих і фахових шкіл з нецілими 15 тисячами студентами для країни з 35 міліонами населення, для господарської області з такою різною індивідуальністю і найкориснішими передумовами для її широкого закреного дальшого розвитку, котра саме область своїми земельними продуктами й земельними скарбами покривала більше ніж третину цілого російського запотребовання, а до того багато ще вивозила, — се показує найкраще, як стояла справа з російською опікою! Через більше ніж рафіновану тарифову політику й інші комунікаційні перешкоди подбано крім того ще про адміністраційно-технічний пліт з кільчастого дроту, щоб ся молочна корова не могла робити жадних міжнародніх скоків на бік.

Тут природно мусить зайняти місце культурна політика з дальшим поглядом і треба довести народню освіту до висоти, яка відповідала б здатности її. Вже у вересні минулого року доносила „Ukrainische Korrespondenz“ про ріжні міри нового Правительства. Так університетови у Києві передовсім визначено окремих додаток 25 тисяч рублів і рівночасно ухвалено його швидке зукраїнізованне. Чотири катедри для української мови, літератури, історії та права ухвалено й так само декретовано нові державні гімназії з українською викладовою мовою. Правда, зразу тільки на папері, бо незабаром опісля ми довідали ся з того самого джерела, що найбільша часть професорів вищих шкіл України щодо свого політичного успособлення се російські націоналісти“ й що потреба довгої боротьби, щоб перевести укрاییзацію існуючих університетів і вищих шкіл. Се наново доказує, що тут тільки поволі й добре роздумавши можна поступати. В листопаді 1917 мав далі відкрити ся перший український народній університет у Києві з трьома факультетами (історично-філологічним, математично-природничим і правничим, але притім не сказано, що властиво треба розуміти під поняттям народнього університету. В Харкові засновано далі дві українські професури для мови й історії та доносять про заснованне численних українських виділових і середніх шкіл крім гімназій і жаданне притягнення українських учених і фаховців. Тимчасом саме се, здаєть ся, робить найбільші трудности.

В квітні сього року мало щойно назване „Українське Наукове Товариство у Києві“ предложити Міністерству освіти плян, після якого „по змозі вже в осени відкривають ся три університети: у Києві, Катеринославі й Камінці-Подільським, як також всім народніх університетів (у Харкові, Полтаві, Сумах, Кременчузі, Винниці, на Поділлі й Чернігові“ (гл. нову знаменито інформуючу малу Україну Фрайтага й Берндта, Відень, в розмірі 1:2 міл.) і мають поробити ся широко закрені уладження у Києві. Як далеко згодить ся на се міжним нове Правительство, що прийшло до керман, не відомо.

(Кінець буде).

Ще про зїзд партії соціалістів-федералістів.

В доповненню до звідомлення зі зїзду соціалістів-федералістів у попереднім числі „Вістника“ подаємо за „Новою Радою“ ще ось що. Між иншим зїзд вислухав реферат А. Ніковського на тему: Внутрішнє становище на Україні й організація влади, головні думки якого такі: Через звязок з російською державою ми не могли охоронити свою державу від приливу анархії й большевиків. Не було кордону, яким би можна було відгородити ся від того приливу, щоб будувати державу так, якби хотїло ся. Центральна Рада пристосувала ся до обставин, хоч здоровий розум і вказував їй — соціалістичні гасла ставити в деякі рямці. Після виходу большевиків прийшли Німці. Наш Уряд не зїшов з своїх позицій і не придивляв ся до тих змін, які zakresлювали ся серед селянства. Довіре до Центральної Ради й до Уряду захитало ся; селянство соціалізації не признавало, а Уряд не сходяв з своєї позиції. Пролетаріят був підупав і цілком був розбитий, він ішов за большевиками. Був момент, що можна було настрої його використати для держави; сього не зроблено й се причинило ся до упадку влади. Пролетарська преса уважала Уряд соціалістичним і уважала можливим натискати на нього, але Уряд повів шовіністичну тактику й се викликало в сій пресі сильну опозицію. У відношенню до меншостей Уряд також не був консеквентний; винні в тому й соціалісти-федералісти, що брали участь в Уряді й не в силі були збити Уряд з його позиції.

З поворотом Центральної Ради партія соціалістів-федералістів стала до неї в опозицію. Сього не прийнято в належнім значінню. Федералісти обстоювали, що треба вести державну роботу пляново по певній програмі, щоб виконати обовязки перед центральними державами. Соціалісти-революціонери не зрозуміли федералістів; федералісти зробили помилку в тім, що не відкликали тоді своїх товаришів з міністерств, і через те вина упала й на них. Се навіть привело до деякого розходження серед центрального комітету, але се розходження не викристалізувало ся, бо прийшло до порозуміння на певних формулах. Взагалі-ж партія вийшла з того становища достойно. Інші соціалістичні партії зайняли иншу позицію. Соціалісти-демократи розкололись: одна частина відійшла від Уряду, а друга взяла участь в роботі с.-р. Уряду й через те й на них падає вина, як і на соціалістів-революціонерів.

Як не став ся сей переворот, але факт зостаєть ся фактом. Людність сподівала ся твердої влади. Не зважаючи на птучність перевороту, в дійсности його треба уважати льогічно природним. Тактика партії — увійти в нове міністерство, але на певних умовах. Федералістів підбивали раніше взяти всю власть в свої руки, але се небезпечно. Партія соціалістів-федералістів до сього часу нічим себе не запламувала й на далі не може ставати на хисткий ґрунт. Уважає, що власть мусить бути демократичною і на ґрунті української державности.

Після сього виголосив М. Кушнір реферат про діяльність фракції с.-ф. в Центральній Раді. Тактика фракції складала ся з стосунків її до инших українських фракцій і національних меншостей. Центральна Рада уявляла собою з початку зібранне української інтелігенції. З часом, коли до неї долучились инші сили, вона стала центром всього українського державного й соціального життя. Стала на чергу справа порозуміння з національними меншостями. Уважало ся, що буде цілком щире порозумінне, але на ділі того не стало ся. Вияснило ся, що вихована на централізмі демократія „меншости“ не могла зректи ся своїх ідеалів і заведи гальмувала будуванне державної роботи Центральної Ради. Центральний Уряд також не давав прав Генеральному Секретаріатови та приходило ея ставати на політичний шлях і

ставати до боротьби за свої права. Прийшло ся, таким чином, розширити компетенцію Генерального Секретаріату на всю територію України, а не на 5 тільки губерній. В сій боротьбі Центральна Рада сходила на шлях тактики большевиків. Коли скликано демократичне „совещаніє“ у Петрограді, фракція с.-ф. не дала свого представника, бо уважала, що там висунуто большевицькі гасла, до яких с.-ф. не можуть прилучити ся.

Большевизм на Україні пішов своїм шляхом. По мірі того, як побільшувала ся сила большевиків у Росії, на Україні захоплювали владу соціалісти-революціонери. І большевизм і події на фронті втягали Центральну Раду на політичну дорогу. Щоб бороти ся з большевиками, треба було чимсь відгородити ся від півночі. Таким чином дійшло до 3-го Універсалу. Видко було, що з запануванням большевиків, на сторону яких перейшло робітництво, національна справа могла впасти. Отже один був вихід: полагодити земельну справу. Соціалісти-революціонери в тій справі зробили велику помилку. Вироблений членом Центральної Ради К. Мацівичем земельний законопроект відкинули. Сей законопроект був дуже практичний. Новий закон був дуже неясний і його прийнято нашивку вже під час стрілянини. Соціалісти-федералісти протестували; прийшло до кризи влади і стали у власті соціалісти-революціонери. Після повороту Центральної Ради з Житомиру фракція зайняла иншу позицію. Не було більше потреби стояти на лівій позиції, щоб захищати вояків і селянство від впливу большевизму. Фракція с.-ф. заявила, що Центральна Рада відграла свою ролю і повинна зробити місце новій зреорганізованій відповідно часови Раді й щоб була також зреформована власть.

Инші фракції також підпирали такі домагання, але с.-р. не пішли на те. Але ж така соціалістична влада ніяк не могла спирати ся на Німців. Німці бачили, що всі проти Центральної Ради й Уряду. Соціалісти-революціонери пішли на скликанне Установчої Ради, проти якої були раніш самі. За Установчу Раду були й меншости. Останнє було загадкою. Фракція с.-ф. була за переформованне Центральної Ради відповідно часови й за зміну складу міністерств. Більшість не пішла на се й топтала ся на місці. Німці самі вказували на ненормальність становища.

Плян організації нової влади (гетьманства) виник серед торговельних і аграрних кол. Про якийсь переворот було відомо, але соціалісти-революціонери нічому не вірили й довели до такої кризи. Партія с.-ф. вирішила відкликати своїх міністрів. Соціалісти-революціонери хотіли повернути се на зраду, але инші фракції повернули діло так, що се був суд у фракційнім засіданні над соціалістами-революціонерами.

Далі дав реферат В. П р о к о п о в и ч „Про Раду народніх міністрів.“ Ще в середині місяця березня — говорив бесідник — ми були певні, що з нашої „коаліції“ нічого не вийде. Але в комітеті перемогла більшість по тим загальним аргументам, що реальні політики мусять закріпляти позиції й що українська інтелігенція не могла дбати тільки про чистоту рук. Входили в кабінет тільки на певних умовах: 1) щоб оголошено урядову декларацію, 2) щоб Уряд зрік ся національного й соціального максималізму, 3) щоб Уряд, ставши на державну висоту, закликав до роботи усі нації України й усі партії, 4) щоб перейдено до реальної політики: заведено адміністрацію, упорядковано фінанси, зорганізовано суд, зорганізовано постійну й аполітичну армію, 5) щоб зовнішня політика була ясна й виразна як щодо держав по чвірному союзу, так і щодо Англії і Франції, 6) щоб закони, прийняті Центральною Радою після виходу з Києва, переглянено й відмінено.

З усіма сими умовами соціалісти-революціонери ніби згоджували ся. Не хотіли тільки рушити закона про соціалізацію землі. Згодили ся відмінити закон про громадянство. Згоджували ся і видати декларацію, але їх не задовольяла наша стилізація. Ми постановили уступити в слові, а не

в суті. Перший тиждень нашого пробування в кабінеті пішов на ознайомленне з людьми й ділами. На другий тиждень заявили, що признаємо потрібним, аби негайно видано декларацію. Але знаходили ся різні „практичні“ труднощі. В той час кабінет заслухував звідомлення „державних комісій“, які торговельними умовами заповнювали прогалини берестейського договору. Ми тоді не вийшли з кабінету, але справу декларації не могли уважати пропавшою через те, що нам могли зробити правдивий тільки по формі закид, що ми люде не діла, а слова.

Наше становище було в підозрінню. Наші пропозиції викликали різкий опір. Напр. закон про дотацію земетвам 31 мільонів на освіту відсунуто на тій підставі, що кабінетови невідомо, як дивить ся міністер освіти на справу освіти. Я мусів скласти програму своєї діяльності. Думав, що прийдемо нарешті до загальної декларації кабінету шляхом складання програм діяльності окремими міністрами. Але коли моя програма читала ся, „провідної більшости“ в кабінеті не було. Від вирішення важних і принципіальних питань життя з нами провідна більшість ухияла ся. Ми задовольняли ся діловою роботою в міністерствах. Таким чином кабінет поділяв ся на 2 частини: одна правила, друга виладжувала технічну роботу. В ряді питань ми увійшли в конфлікт з соціалістами-революціонерами.

Так у справі мирової делегації ми уважали шкідливим посилати на мирову конференцію з Росією молодих і недовічених людей, але нам сказали, що се неістотне, бо умови договору вироблено. Нам було невідомо, коли й хто сї умови виробив, і навіть не ознайомили нас з сими умовами. Незрозумілий нам також був факт відкличання війська з Криму, наслідком чого фльота зробила ся добичею Німців.

Коли мала ся обмірковувати справа з наказом (2-м) Айхгорна у п'ятницю (вербу), також провідної більшости не було. Цілком невідома була для нас справа з Добрим. Не могли ми зрозуміти також, навіщо роззброюють і як можна роззброювати „синіх жупанів“. В середу (на вербній) головний комітет партії постановив про можливість нашого виходу з кабінету; в суботу ми подали офіціальну заяву про вихід. Ся ухвала викликала обуренне. Нас обвинувачували в зраді, але суд повернув ся в суд над кабінетом. Свою заяву ми подали трохи за пізно, але з честю вийшли з брудного становища. Промовець установив наприкінці свого реферату висновок для біжучого моменту; нехай досвід 30-денного пробування с.-ф. у кабінеті буде завше перед очима; коли с.-ф. не можуть забезпечити більшости, особливо тепер, коли влада в непевних руках, котра охоче візьме кількох соціалістів-федералістів для прикраси, ні в яким разі входить в такий кабінет не треба.

Реферат про тактику мав С. Є ф р е м о в. Тактика — найважніше питання партії. Головні чинники тактики зовнішні й суб'єктивні. Події часто міняли ся катастрофально й орієнтувати ся було иноді тяжко. Бували тому й помилки, напр. вступ до міністерства. Історія розвитку подій на Україні відома й тони життя випередили програму с.-ф. Розірвавши з Петроградом, українське життя пішло на шлях самостійности. Большевики, яких українська власть після перевороту не признала, вели тільки до руїни і свою країну і всяку иншу. Після ультиматів прийшло до війни. Большевики при допомозі місцевих большевиків захоплювали губернію за губернією і врешті Київ. Довело ся далі провадити війну, опираючи ся на Німців. Момент повернення влади до Києва — се був єдиний момент повернути курс від большевизму. Але партія с.-ф., хоч і критикувала Уряд, повернути була не в силах. Коло комітету с.-ф. після перевороту згуртували ся всі партії й позапартійні організації. Події перекинули ся через голову с.-ф. Прийшло ся з тяжким серцем вести переговори, хоч в успішність їх і не вірили. За гетьманщини запропоновано с.-ф. демократичну конститутцію, але партія не могла прийняти також її. Тому постановлено не дати

людей на посади міністрів. Але на неполітичних посадах члени партії могли залишатися для збереження апарату до кращих часів. Переговори спинено.

Після реферату С. Єфремова зїзд зговорив затронуті в рефератах питання щодо сучасного моменту. В обговоренні рефератів узяли участь Кушнір, Шулгин, Зайцев, Корчинський, Лещенко, Мацієвич, Синавський і інші. В дебатах вказано на необхідність опозиції проти сучасного Уряду, на неможливість для членів партії вступати в кабінет міністрів, на необхідність всю увагу звернути на організаційну роботу партії серед мас. Після обговорення ухвалено резолюції про тактику й відношення до сучасного моменту.

З рефератів, виголошених на зїзді, найбільшу увагу звертає на себе реферат К. Мацієвича „Про земельну справу на Україні“. Хоч ми подали коротенький зміст цього реферату в попереднім числі, але з огляду на важність реферату подаємо отсе ширше звідомлення за „Новою Радою“. Партія революційна й партія реальної політики — говорив Мацієвич — не можуть мати однакової земельної програми. Коли ми виставляємо в своїй програмі тезу: „право приватної власности на землю повинно бути скасоване“, значить, ми не розуміємо сільсько-господарської культури й земельних відносин на Україні. Партія реальної політики не повинна виставляти фантастичних проєктів, а мусить керувати ся об'єктивними даними.

Цілю реферату нарушити тезу програми про скасування приватної власности й дати нарис справжньої демократичної земельної програми.

В земельнім питанню Україна відрізала ся від Росії. Се виявило ся ще в 1905—6 роках. Тоді в Росії гинули села, маєтки, у нас земельний рух ішов у культурних формах боротьби: страйках, бойкоті, недавній робітників. Там дика і некультурна революція, у нас — європейські засоби боротьби. І в сучасній революції принаймні до вересня у нас земельну справу вирішували земельні комітети, відбираючи землю у поміщиків і наділяючи нею селян, в той час, коли Росія була спалена, зруйнована. В Петрограді на демократичній нараді дивували ся нашому краю й се бентежило наших соціалістів-революціонерів, котрі обурювали ся не досить високою революційністю наших селянських мас. Сі відміни — здобуток вищої сільсько-господарської культури у нас на Україні, в основі котрої лежить у нас дрібна земельна власність.

У відношенню до скасування земельної власности селяне виявили багато обережності. Особливо обережне відношення було до дрібної власности, що виявило ся на першій всеукраїнській селянській зїзді. Також й агрономічний зїзд рішуче став на принципі збереження дрібної селянської власности. В той же самий час у нашій народній парламенті — Центральній Раді — дебатовали над зовсім чужою нашим відносинам — ідеєю соціалізації землі.

Той переворот, що отсе недавно став ся, спирається, кажуть, на чужоземну силу. Але корні перевороту лежать глибше. Основною причиною його — є скасування приватної власности на землю. Завдяки чужоземній силі, може бути, реакція не вилила ся в надзвичайно гострій формі.

Єдиною організацією, що дійсно зрозуміла правду, була спілка земельних власників. При вирішенню земельного питання треба відповісти на 3 групи запитань: 1) про форму землеволодіння, 2) про тип господарства й 3) про земельно-адміністративний устрій України. Крім того в основу вирішення земельного питання треба класти більше нові теорії, по котрим земля є тільки один з елементів сільського господарства, як худоба, гноєнне, інвентар (Челінцев). Теорії (Чернишевського), що земля се основа сільського господарства, уже не можна положити в основу земельної реформи в її чистоті. Щодо землеволодіння — ідеї с.-р. партії про соціалізацію землі мають в своїй основі головним чином общинний побут Росії. У нас відбувався процес зміцнення приватної селянської власности — мобілізація землі. За час від 1-ої

революції багато поміщицької землі перейшло в руки селянства. Правосвідомість нашого народу завше йшла в тім напрямі, що земля — товар, котрий набувається за гроші, як худоба, інвентар і інші елементи сільського господарства. В той же час наділова категорія має прикмети скасування принципу приватної власности. Коли порівняємо товарний оборот общинної землі, у нас він далеко більший ніж у Росії. Які ж були здобутки мобілізаційного процесу? Селянство — кращий акумулятор землі постійно й, не спиняючи ся, збирає до себе землі. Хоч панська земля була і в міцних руках, але селянство культурними засобами відбирало її з сих рук. Земля переходила до рук селян через банок і ми бачимо, що у нас більше всього землі купувало ся приватними дрібними власниками, а купівля землі спілками й товариствами грає другорядну роль. Коли ми порівняємо ціни на землю, бачимо, що на Україні вони далеко вищі ніж у Росії. Коли все се сполучити, ясно, що природній процес розвитку сільського господарства має уже на Україні основу в приватній власности й веде до утворення все більшого числа дрібних сільських господарств на тій же основі.

Щодо типу господарства, коли взяти на увагу усю територію бувшої російської імперії, побачимо найрізноманітніші по своїй культурі типи сільського господарства. В Сибіру — первобутний комунізм; в Прибалтійським краях, Польщі й у нас — європейський тип землеволодіння. В Сибіру через комунізм нема й грошових відносин в селянським господарстві (виїмкою є тільки сибірське вироблення масла, куди приложено капітал). Придивляючи ся до розвитку кредитової операції, ми побачимо, що в нас на Україні вона найбільш розвинена. А сей розвиток може бути мірою грошовитости в сільським господарстві. 1 кредитовий кооператив припадає у нас на 2271 господарств, кредитовий кооп. в Росії на 2584 господарств. Кожде господарство користується кредитом середнім числом: у нас 15,2 карб., у Росії 5 карб., вклади: у нас — 11 карб. на одно господарство, вклади в Росії — 3,4 карб. на одно господарство. Наша кредитова кооперація приложена до сільського господарства, в Росії в промислових районах. Таким чином у нас найбільш розвинене грошове селянське дрібне господарство. Великий вплив на розвиток сільського господарства у нас має індустріалізація сільського господарства. Цукроварні, гуральні, броварні на Україні — се обов'язково веде до інтенсивнішого типу сільського господарства. Роздивляючи агрономічно-статистичні мапи, ми бачимо, що а) на Україні посів зближається до середнього типу, б) процент кормових трав на Україні також середній. Україна поперед усього уявляє з себе біляне між процентним відношенням в інших краях і являє ся єдиною синтезою, в) корнеплоди: на Україні найбільше розвинена ся культура, г) промислові рослини (лен) не мають великого розвитку, д) відношення робочої худоби до посіву — на Україні найбільш нормальне, е) у скотарстві — у нас найбільше розвинено свиноводство. Таким чином на Україні найінтенсивніший розвиток сільського господарства.

Типом господарства є трудове господарство (від 3—4 до 50 десятин). Аналізи розміру не можна зробити механічно. Спроби характеристики розміру трудового господарства: „без найманої праці“ обмеженем скількістю землі — не відповідають процесові розвитку сільського господарства. Процес утворення типу сільського господарства, як спостерігаємо його в життю, краще відповідає інтересам трудового селянства ніж мертві форми й мертві схематичні будови. Який аграрний зміст мала аграрна революція? Скасування приватної власности на землю? ні! Революція є загострене еволюції — загострення тих процесів, які ми стежимо й бачимо в життю. Головна ідея аграрної революції у нас — відібрання землі з руки поміщиків у руки селянства. Питання про скасування земельної власности революція ще не зачепила; ми ще не досі до того, щоб зірвати та скасувати земельну власність. Доказ цього ми бачимо й в тім, що гро-

III. Організація емісійної діяльності. Для організації емісійної діяльності повинна бути централізація в державнім розумінню. Треба видати емісійний закон. Емісійний банк повинен бути державний. При ній необхідна рада банку з представниками громадських кол, державної контролі й міністерства. Опублікувати для загального відома щотижневий біляни з показником скільки випущених грошових знаків. Приверненне фінансової рівноваги неможливе без енергічних і рішучих заходів до відновлення всіх галузей продукції та плянового збільшення продуктивності праці.

IV. Щодо питання про окрему грошову систему: З огляду на велику важність сього питання фінансова комісія, маючи перед собою відріжнення української грошової системи від загальноросійської, вважає необхідним передати його постійному органу союзу для негайного розгляду, а про наслідки повідомити Міністерство фінансів.

Проф. Де Міц реферував від домовласників. Він зазначив скрутне становище домовласників від часу поповнення міських дум нецензовими елементами. З приводу сього реферату зїзд ухвалив домогати ся: 1) змінити міський статут і забезпечити широку участь цензових елементів у міських самоупрадуванні, збільшенне років виборців до 25, проживанне в давім місці не менше трьох літ або володіти нерухомістю і уведенне 3-класової системи; 2) переглянути як найскорійше всі закони, які зменшують право власности на дома.

Важливий реферат прочитав Д и н о в с ь к и й про „Приватно-фінансові відносини між Україною й Московщиною“, в яким обстоював установење границь від Великої Росії, створити самостійну державу з України й управити фінансово-економічні відносини між сими двома державами.

Від залізничників виступив з рефератом С. Р о д о в и ч, який в поставлених резолюціях, ухвалених зїздом, обстоював: зменшенне скількості залізничних служачих, установење справедливих норм платні, які були до революційного періоду, не допустити до націоналізації залізниць, бо се нарушує нормальну діяльність і вносить ненависть між робітниками різних націй. Московська мова має бути удержавлена поруч з українською.

Обговорений на окремих сільсько-господарських і фінансових секціях реферат проф. Білімовича про „аграрне питання“ викликав серед присутніх оживленне й симпатію.

Перший виступив кн. Г о л і ц и н з виробленою секцією резолюцією про аграрне питання з приводу реферату проф. Білімовича: 1) Зїзд вітає оголошене грамотою гетьмана відновленне приватної земельної власности, яке являєть ся одним з основних способів можливого життя взагалі, й тому воно має силу в усіх культурних краях. Тільки на принципі власности можливий розвиток сільського й всенародного господарства України. 2) Осягненне найвищої продуктивности сільського господарства повинно бути основною метою земельної політики Уряду, з якою звязані не тільки економічні, але й культурно-політичні інтереси України, а разом з тим і існуванне всіх верств населення. Тою метою повинні визначати ся ті заходи, які матимуть на увазі при розділенню земельної власности. 3) Найкращим способом направити землю до найбільшої продуктивности є свобідна продаж і купівля її. При свобідній мобілізації землі інтереси селянства будуть забезпечені й, як в останніх десятиліттях, буде земля переходити саме в руки тих, хто зможе її як найкраще використати. Населенне, що не матиме змоги завести сильні господарства, буде поступенно відходити від землі, а тим самим приведе до економічного упадку. Великі й середні господарства все се охоронюють. 4) Від Уряду вимагаєть ся широкої, шляхом кредиту й інших заходів допомоги у відбудові продуктивности сільських господарств. Крім сього повинно вжити заходів, як в ділянці земельного устрою і агрономічної допомоги, так і шляхом забезпечення збуту

сільсько-господарських продуктів. Тому треба всіма силами дбати про розвиток промислу й иншого нехліборобського зайняття, щоб дати працю і малоземельному населенню.

Наприкінці зїзд висловив переконанне, що тільки вказаними способами можна перевести аграрну реформу, а всі насильства й несправедливості при розділі приватної власности ніколи не задовольнять сільського населення і приведуть знову до шкідливих результатів. Зважаючи на те, що в основу земельної політики ставить ся продуктивність всіх сільських господарств, як дрібних, так і великих, треба: а) по вказівках Уряду й агрономічної політики, як наукової, так і практичної підтримувати і засновувати по селах кооперативні товариства; б) усунути шкідливі в сільськім господарстві юридичні й побутові відносини; в) крім сього всі установи парцеляційні й банкові повинні допомагати великим і дрібним до життя здатним господарствам в правових межах“

Сі резолюції прийняв зїзд одноголосно.

З рефератом виступив П. Люц як голова сільсько-господарської секції. Він коротко заясував знищенне аграрної реформи через соціалізацію землі. Люц сказав, що коли не подбаємо тепер про засів землі, грозить нам загальний голод. Тому треба насамперед порядку, бо тільки тоді можливо думати про здорове й культурне життя.

Після реферату Люца зїзд прийняв знову резолюцію, якою домогаєть ся від Уряду допомоги, для того насамперед, щоб все розграблене майно було повернене разом з відшкодуваннем. Особливу увагу звернути належить при тім на живий і мертвий інвентар. Тому треба завести земельні комісії, які мають почати роботу на основі спеціально даних директив. Сі комісії мають подбати про управитенне взаїмних відносин у користуванню землею, про підрахунок урожаю та платні за переведені посіви й роботи, словом, щоб усі втрати поміщиків винагороджено. Для осягнення сього зїзд домогав ся, щоб судовий апарат як мога швидше відновлено.

Після сього приступлено до „промислових питань“. Вислухано реферати: 1) Пядника й Сокола про „Становище кам'яно-вугільного донецького басейну“, 2) Сергіїва про „Становище металічно-залізнорудного промислу“, 3) Бизькевича про „Становище соляного промислу“ й 4) Закса про „Становище фабрично-заводового промислу“.

Обговорювались і питання праці й фінансів. З рефератами в сих справах виступали: Буковинський і Фінкельштайн про: „Необхідність кредиту для відновлення економічної діяльності“. 16 травня відбуло ся закрите засіданне фінансової комісії, яка обговорювала фінансові питання, зачіплені рефератом проф. Білімовича, а саме про грошовий оборот і грошову одиницю на Україні. Вирішенне сих питань фінансова комісія залишила загальному зібранню зїзду, яке почалося о год. 3 з такою програмою: 1) Доклад резолюції фінансової комісії в справі грошового обороту; 2) Ветановленне державного бюджету (докл. проф. Яснопольського); 3) Управитенне приватних фінансових відносин між Україною і Великою Росією (докл. Диновський); 4) Середній і дрібний кредит (докл. Семеновко); 5) Торговельні питання.

Міністер шляхів Б у т е н к о, виступивши з привітом зїздови, яскраво змалював той стан, який переживають наші залізничці. З його слів виходить, що становище залізниць страшне. Деморалізацію, яка так дуже вплинула на маси робітництва, треба зліквідувати. Сей зїзд — на його думку — основа пробудженя буржуазно-інтелігентних сил, на які покладають ся надзвичайні завдання. Тут зібрані ся всі елементи, які мають хист до державного будування. Потрібно, щоб засоби по піднесенню продуктивности праці, які будуть вироблені відносно різних галузей промисловости, погоджували ся з інтересами залізничних шляхів. Тільки тоді можна буде думати про піднесенне залізниць, як не до того становища, яке вони займали до війни, то хочби до того, щоб

сей основний апарат державного життя працював без шкоди на користь Рідного Краю. Не час тепер розводити ся про програму міністерства. Потрібно наново будувати зруйнований будинок, треба підняти сю продуктивність, для чого треба відрізнити елементи штучної роботи, треба знищити дармоїдство поміж робітництвом, яке під прапором громадської праці ухиляється від всякої праці. Треба увести життя на залізницях в колію будування, а не руйнування. Промовець певний, що при зданні всіх інтелігентних творчих сил буде можливість спинити страшні явища революційних наслідків і збудувати гарне трудове життя. Зїзд прийняв його промову гучними оплесками.

З рефератом по питанню праці виступав Буковинський. Зїзд, вислухавши реферат, прийняв таку резолюцію, запропоновану комісією по сьому питанню: „Зїзд уважає потрібним в як найкоршій порядку проведення таких законодавчих і адміністративних засобів: 1. Треба переглянути та скомпонувати на підставі вимог сучасного економічного життя устав про промислову працю видання 1913 р. Між иншим слід передбачити таке: а) секції для фабричних і гірно-заводських справ треба зреорганізувати й вони повинні являти ся центральними та місцевими органами для захисту інтересів промисловости й економічного розвитку держави. Також треба зреорганізувати фабричну й гірничу інспекцію та поставити в безпосередній звязок з інтересами промисловости; б) точне регламентування прав робітництва на вільність коаліції в сфері охорони своїх професіональних інтересів, без права втручання їх в господарське життя підприємства й розпорядчі права адміністрації; в) регламентування прав підприємців на вільність коаліції для захисту економічних інтересів; г) взаємні відносини підприємців і робітництва зазначається як окремими, так і колективними договорами. Колективні договори, як підвалини договорів особистого найму, можуть виникати лише при добровільній згоді з обох боків через організації, які мають на те право; д) великість робочого часу повинна нормувати ся не инакше, як при відповіднім зазначенню правових громадських умов праці: внутрішніх, міжнародніх, життєвих і економічних конюктур. Зменшення довготи обовязкового робочого часу може проводити ся тільки з відповідальною поступовістю, зі збереженням нормальної продуктивности праці—без скачкових порушень економічного життя краю. 2. Виданий тимчасовим російським правительством закон про вільність страйків треба переглянути, при чім не може мати місця безкарність насильних вчинків над особою і такі засоби боротьби, які забороняються загальними карними законами. 3. В межах соціального забезпечення необхідні такі поагодження: а) розроблення закону про забезпечення (інвалідности та старости) на рахунок держави, підприємців і робітництва; б) переглядення існуючих законів з забезпеченням робітництва на випадок хвороби й забезпечення від нещасливих випадків, також і новелі тимчасового російського правительства до сих законів; в) відновлення ради й секцій для справ забезпечення. 4. Заснування промислових і судових судів у межах негайних поагоджень Правительства, які дають можливість негайно приступити до виробу на фабриках і заводах для задоволення потреб держави й ринку. 5. Колективні договори, як і окремі угоди, пороблені з порушенням норм права, регулюючих сі договори, треба негайно признати недійсними. 6. Встановлення згідних умов розрахування при увільненні робітників. 7. Спільне представництво правительственной влади з представниками економічних організацій в межах розроблення питань робітничого законодавства. На останку зїзд уважає необхідним зазначити, що вивести промисловість з того катастрофального становища, в якому вона тепер опинила ся, можливо лише всемірним підйомом дисципліни праці й широкого вживання системи робіт спілками.

Після обмірковання устава „протофіса“ (союз представників промислу, торгу, фінансів, сільського господарства) голова зїзду фон Дітмар прочитав лист від союзу бувших

російських офіцерів, які прохали допомогти їм в справі одержання ріжних посад. Зїзд обіцяв їм свою піддержку.

Після сього фон Дітмар, закриваючи зїзд, виголосив коротку промову, в якій заохочував буржуазію до немилосердної боротьби з „соціалістами, які стоять під прапором Карла Маркса“. Буржуазія повинна взяти участь у державнім устрою як шляхом економічної, так і політичної роботи. Треба—говорив фон Дітмар—змінити свої погляди в політиці. Буржуазія повинна не лише займати пропоновані їй посади, але повинна йти до захвату влади.

Як бачимо з ухваленних зїздом резолюцій, панове промисловці, торговці, фінансісти й сільські господарі-поміщики рішучійші ніж панове кадети. Кадети не зважили ся говорити напр. про відміну 8-годинного робочого дня, а сі панове під всякими викрутами (див. уступ б) намагають ся вже провалити його. Законами тимчасового російського правительства (кадетського) вони також не вдоволені й домагають ся або відміни або перегляду й виправлення відповідно до „сучасних умов життя“. Земельку вони хотіли-б залишити й надалі переважно в руках поміщиків дуків-селян, а за шкоду від революції дістати грошову нагороду й повернення зруйнованих господарств. Дуже мало хотять!.. Побачивши „нові умови“, панове промисловці і Ко. заворушили ся й беруть ся до „творчої“ роботи досить енергічно, але й занадто вже дореволюційним способом. Здобутки революції для них найбільша болячка й вони за одним махом хотіли-б повалити все дощенту, щоб і спомину не лишило ся, але чи не зарано почали проявляти свою дійсну щирість?

Зїзд вибрав був і послав до гетьмана спеціальну делегацію, яку прийняв гетьман 16 травня. Голова делегації вітав гетьмана від першого зїзду представників промисловости, торгу, фінансів і сільського господарства, заявляючи про бажання всіх представників економічних сил України віддати ся справі улаштування нового державного, громадського й економічного життя. Як на перше завдання Уряду голова вказав на необхідність зміцнення законности та влади, а в області економічної політики — затвердження інституту приватної власности. Гетьман дякував за привітання і сказав, що він і Уряд в своїй роботі особливо підтримують громадські сили, котрі працюють над утворенням добробуту України. При кінці своєї промови гетьман висловив запевнення, що представники економічних сил України розвитком своєї самодіяльности утворять міцні підвалини державного життя України й на сю самодіяльність Уряд буде спирати ся.

Варто ще зазначити, що хоч говорили присутні на зїзді й московською мовою, але переважно стояли на ґрунті української самостійної державности, а заяву про се міністра прийняли гучними оплесками. В данім випадку представники зїзду пішли далі ніж панове кадети, які все ще мріють про „єдиную неделімую“.

Полонений Іван Павлюк.

Національна справа.

(Уваги на часі в звязку з війною).

II. Головні чинники й основні фази національно-відродних рухів нового часу.

(Продовження)*.

В історії новочасного національного ренесансу сей романтичний етнографізм та археологізм — сі оригінальні й підроблені твори народньої письменности відіграли дуже велику ролю, розбуджуючи національну самосвідомість серед народів, котрих стара історія уважала вже мерцями на все. Зацікавлення сею народньою літературною творчістю захоплювало для національної справи того чи иншого „живого мерця“, на-

самперед вчених дослідників, а далі й молоді сили з нової інтелігенції народу, який пробуджував ся. А з її рядів потім виходили дальші невтомні робітники, апостоли національного відродження, заслугою яких се останнє переходило згодом з першої фази національної романтики в другу, реальнішу: культурно-національного самоозначення. А в його творчій сьйві почала прокидувати ся згодом національна дума народнього загалу: їх потенціална національна сила поволі перетворювала ся у кінетичну енергію, що уможливлявала поступенну національну його індивідуалізацію та кристалізацію. Сі автентичні пам'ятки старого власного письменства були крім сього доброю знахідкою у визвольній боротьбі поневоєних народів ще під иным оглядом: вони часто заперечували згрішний закид „неісторичности“ або дуже образливий закид культурної „меншеартности“, якими народи-пани частували народів-кріпаків, поборюючи таким чином право сих останніх на національне визволення та нехтуючи їх культурно-національну самобутність. Про се ширше згадуємо низше.

Тут мусимо зазначити, що саме бажання відкинути сі закиди спонукало палких патріотів воскресаючих народів до фальшування старих памяток рідного письменства на зразок справді знайдених літературних памяток інших „неісторичних“ народів. Задля сеї самої вже причини деякі народи, відроджуючи ся, старали ся виводити своє походження від стародавніх культурних предків. Та напр. новогрецький рух захоплював ся пангеленським ідеалом і уважав ся за відновника античної Геллади, або новочасний румунський національний рух уважав Румунів за безпосередніх нащадків класичного Риму, а їх відродні прямування за спробу оживлення староримської культурної спадщини.

Колиб отже романтизм був вічним, а прямування народів, які пробуджували ся під національним оглядом, не виходили поза літературно-культурні домагання й не збочували протягом часу на політично-соціальний і економічний шлях, можливо, що іділла поміж панськими й кріпацькими народами була-б довшою та тривкішою. Але силою природного розвитку річей стало ся инакше. Безполітичне культурництво яко програма національного відродження наперед було засуджене на неповодження, бо в душній атмосфері державного централізму й сутокультурні справи (як напр. вільний розвиток і прилюдне вживання рідної мови, нормальний розвиток власного шкільництва, не кажучи вже про права недержавних мов в урядованню) набували легко політичного характеру. Не лише російський царизм (пригадаймо напр. сумнославетний протиукраїнський указ з 1876 р. або насильне накиннене Литовцям московської „гражданки“ замість латинської азбуки і т. ин.), але й революційна Франція, а потім Наполеон душили в Бельгії кождий прояв культурно-національного життя флямандського народу*).

В Австро-Угорщині при номінальній рівноправности народів (§ 19 основних державних законів) фактично культурний розвиток кріпацьких народів, а саме під політичним оглядом, дуже гальмуєть ся, як се добре видно з історії національного розвитку галицьких Українців, далматинських південних Славян або угорських Словаків. В Угорщині взагалі під сим оглядом положення кріпацьких народів дуже сумне. Таким робом, колиб навіть не було об'єктивних чинників, котрі скорше, чи пізнійше приводять поневоєні народи до політичної боротьби за своє визволення, вже згадані вище конфлікт їх культурного природного розвитку з політичними перешкодами з боку державно пануючого народу неминуче завів би їх згодом на сі „манівці“ політичної боротьби. Згадані-ж об'єктивні чинники зв'язані були безпосередно з цілим економічно-суспільним розвитком нового часу, з революціонізованого й спричиненого головню сучасним капіталістичним ладом.

Як ми вже бачили вище, еманципація працюючого народу була разом і еманципацією „неісторичних“ і поневоєних народів, головне ядро котрих творив та й досі здебільшого творить селянський народ. Запад патріархального докапіталістичного ладу, упромисловленне передтим хліборобських країв, пролетаризація селянського народу та його тяга до міст, словом, увесь сей новочасний добре відомий процес суспільної перебудови під впливом капіталізму спричинив витворенне соціальних ставів у „неісторичних“ народів, був причиною їх повільного перетворення зі стану національного аморфізму в більш менш розвинений (або такий, що ще розвиваєть ся) національний організм. У народів-кріпаків появив ся таким робом власний пролетаріят—сеї авангард визвольної боротьби та будівничий майбутньої нової суспільности—і своя інтелігенція, яка серед поневоєних народів відгравала ролю національно-пробудника та сівача національного усвідомлення.

Отже тому в країнах з сильно розвиненим капіталізмом „неісторичні“ народи, що відроджують ся, значно сильнійше розвинули ся й досягли більші успіхи ніж у тих, де ще панують докапіталістичні або напів-капіталістичні господарські відносини. Вистарчить порівняти національний поступ Чехів, Лотисів, Естонців і подекуди також Фінів (бо в них більш рішучим був політичний ніж економічний момент) з вислідами національного відродження Литовців, Грузинів і Українців та особливо угорських поневоєних народів, аби уявити собі сей зв'язок поміж капіталізмом і розвитком новочасних національних рухів*).

Подекуди він може бути також ключем до географії новочасних національних рухів. У більш та давнійше капіталістичній Європі—національно-відродні рухи поневоєних народів здебільшого вже в XIX ст. перейшли основні фази свого розвитку та загалом досягли вищі форми й ступні своєї еволюції. У східній же та південно східній Європі, куди капіталізм почав проникати значно пізнійше**), і процес національного ренесансу був загалом відносно припізнений та повільнійший. Сю ріжницю можна добре спостерегти в Австро-Угорщині або в Росії. І в одній і в другій національні рухи найсильнійше розвинули ся саме в найкапіталістичнійших областях...

З капіталізмом безпосередно вяжесть ся соціалізм як дуже ворожий чинник в пробудженню поневоєних народів, але уваги на сю тему відкладаємо до окремого розділу.

Ін. Бочковський.

(Далі буде).

*) Зрозуміло, що капіталізм не діяв ніде яко окремих та ізолюваний чинник: був лише одним з головних серед інших, про які говорить ся в сім розділі. Історичний процес суспільного розвитку вельми складний. Всі спроби звести його до ділання якогось одного чинника—дуже проблематичні й умовні та матимуть лише абстрактно-схематичне й орієнтаційне значіння. Звертаючи ся до нашої справи, зясуємо зглядність такого теоретичного схематизму на двох прикладах: отже Фінляндії, де й при розмірно повільнім розвитку капіталізму, але при вигіднім політичнім положенню (Фіни користували ся російсько-шведським антагонізмом щодо утримання гегемонії в Фінляндії) загальний вислід національного поступу був незвичайно добрий, а навпаки в капіталістичній Бельгії—Флямандії наслідком дуже невигідного політичного положення, а потім і з огляду на пасивність своєї релігії в національних справах (пор. попередню замітку про відносини поміж релігіями й національним поступом) національно й досі не животіють. Тому отже й зверхні уваги про ролю капіталізму в національно-відродних руках нового часу не слід розуміти якось фаталістично, але бачити лише в них загально-орієнтаційні вказівки, котрих треба критично вживати в поодиноких випадках.

**) „Національний принцип,—каже Реннер у цитованій вже тут розвідці „Проблеми Сходу“,— який уформуovala західно-європейська історія в XIX ст. і який в XX ст. понав там в розклад, починає нині на Сході свій революційний похід. Його провідником є капіталізм, а йде за ним соціалізм“ (стор. 95).

*) Сі протифлямандські розпорядки дуже нагадують протиукраїнський царський указ з 1876 р. Порівнюючи їх, маєть ся вражіння, що lex Jusephovicі був копією з сього протифлямандського первозору.

меччині й Австро-Угорщині, в якім поінформувати товаришів про стан справ на Україні. Виконання цієї постанови доручено президії сходов (В.).

Повідомлення комісаріату народної освіти до всіх учителів Холмщини, Підляша й Полісся. З початку нового шкільного року навчання в початкових школах Холмщини, Підляша й Полісся провадитиметься українською мовою. Щоб пристосувати учителів сих країн до нових умов праці в українській школі, — в Берестю улаштовуються двохмісячні курси українознавства для учителів початкових шкіл. Курси відкриються 15 червня с. р. (на 250 місць). Умови перебування учителів на курсах такі: Спільне помешкання для всіх дає держава; на харчування кожного вчителя дає держава 100 карбованців на місяць; деякі підручники також від держави; лектори платню одержують від держави; таким робом від учащего на удержання курсів ніяких коштів не вимагається, а щомісячна платня залишається йому. Від початку нового 1918/19 шкільного року на учительські посади в межах дорученого мені комісаріату допускати будуть лише учителі, котрі прослухають курси українознавства в Бересті або надішлють до канцелярії комісаріату відповідні посвідки українських курсів щодо знання української мови та змоги провадити нею навчання. Маючи на увазі, що в Бересті крім українознавства викладатимуться: кооперація, пасічництво, садівництво, городництво й інші галузі сільського господарства, — пропонується учителям Холмщини, Підляша й Полісся звернути свою увагу на ці курси й їхати туди, не зважаючи на сучасні політичні обставини й незасованість щодо Холмщини. З приводу вище зазначеного, всім учасним Холмщини, Підляша та Полісся (краї, що окуповані німецько-австрійським військом), які тільки матимуть змогу, пропонується прибути 1-го або 6-го червня с. р. (н. ст.) до Києва (Трьохсвятительська вул., будинок ч. 8, мешкання ч. 14). Звідси вони поїдуть до Рівня — до завідуючого реєстрацією вигнанців п. А. Васильчука, а відтіля будуть вислані в Бересте. 1-го червня до Рівня поїде одна група, а 6-го червня друга.

В справі збудування пам'ятника борцям за незалежність України. Столиця України — Київ зовсім бідний монументами, які відносилися б до історії України. Ті монументи, що для краси площей ставилися при російській владі, мали на меті підкреслити залежність України від Москви та служити для вислову ідеї односторонньої Росії. Таке значіння мають напр. монументи Хмельницькому та Кочубеєви й Іскрі. Пережита епоха героїчного напруження, коли під хвилі війни зусиллям найкращих синів України була здійснена давня мрія народу — утворення незалежної національної держави, повинна бути увіковічена улаштуванням якого небудь відповідного монументу. Одним з найзначніших по високому драматизмові моментів цієї епохи була боротьба тільки що народженої Української Держави з большевиками, темною силою, яка загрожувала не тільки загубити все, що досягнуто, а ще й взагалі зруйнувати культурне життя Рідного Краю. На оборону національної ідеї, культури й права встали всі кращі сили народу й на чолі їх українська молодь: школяри та студенти університетів. В боях під Крутами та Бахмачем полягло багато сих молодих героїв, що ціною своєї крові заплатили за волю Рідного Краю. Святий обов'язок вдячної Батьківщини не забути сих героїв. Треба, щоб пам'ять про них на завше залишилася на Україні. Для цієї мети як найбільш відповідає збудування ім монументу на одному з майданів м. Києва. Ся думка вже існувала й раніш в приватних колах, навіть деякі кошти для цієї справи вже назбирані, але треба зараз підтримати справу державною допомогою. Тому було б бажаним, аби Міністерство освіти оголосило народню підписку на улаштування монументу забитим в боях з большевиками українським школярам і студентам та доручило відділові плястичних мистецтв справу організації (В.).

Установлення градоначальства. „Відродження“ повідомляє про те, що градоначальником м. Києва призначено генерала

Ханукова. В зв'язку з установленням градоначальства розроблюється проєкт, по котрому місто поділяється на два поліцмайстерства й відповідно до цього будуть утворені посади двох поліцмайстрів. Вони матимуть двох помічників по адміністративній і господарчій часті. Поліцмайстри будуть підвладні градоначальникові. Міліція ж з корня буде зреорганізована. Праця розвідного відділу також буде поставлена в інші ямки.

Київський український університет. На засіданні ради лекторів українського народнього університету 12-го травня 1918 року ухвалено вибрати людей, які б зайняли ся вчасним відкриттям університету в Кам'янці Подільській, яко філії київського українського університету. При голосуванні одержав більшість голосів прив.-доц. І. Огієнко. Тому рада лекторів попрохала міністра призначити І. Огієнка уповноваженим від Міністерства освіти в справах улаштування відкриття в осени українського університету в Кам'янці в складі двох факультетів: історично-філологічного та природничого (з помольотичним відділом). Крім того в допомогу І. Огієнкови в справах природничого факультету вибрано професора М. Бучинського (В.).

Представники центральних держав про мир з Україною. Президія Української Парляментарної Репрезентації, а саме голова др. Євген Петрушевич і заступник голови др. Євген Левицький помістили в „Korrespondenz-Austria“ за згодою державного секретаря Кільмана звіт про прийняття їх Кільманом у Берліні дня 25 травня. Президія прибула до державного секретаря, щоб довідатися, яке становище займає німецьке правительство в справі перевероту, довершеного на Україні. Між українським населенням настало побоювання, що берестейський договір, цілковите й послідовне переведення якого торкається також і австрійських Українців, міг би бути закwestіонований. Державний секретарь Кільман заявив, що Німеччина стоїть непохитно при берестейському договорі й що постанови того договору будуть в цілості переведені. Тому побоювання, що держава самотійності після теперішнього цілковитого відірвання від Росії була б знову скасована, зовсім безосновні. — Угорський предсідатель міністрів др. Векерле заявив, що визначений для ратифікації миру реченець не проминув і ратифікація відбудеться в короткім часі.

Проф. Рорбах у Києві. М. Берлацький подав у „Послѣднихъ Новостяхъ“ інтерв'ю з проф. Рорбахом, що загостив до Києва як голова берлінського Німецько-українського Товариства з секретарем цього товариства відомим істориком Шмідтом. Згадане товариство ставить собі цілю познаннямленне з культурою України й навідріт. Перші реальні кроки товариства виявляються у видаванні в Берліні спеціального місячника в німецькій і українській мовах, де поміщатимуться статі й ілюстрації культурно-політичного характеру. Що торкається пробування німецьких військ на Україні, вони не лишаються довше, тільки до утвердження такого ладу в краю, при яким можна буде поставити дальші зносини на нормальний міжнародній дипломатичний ґрунт. Проф. Рорбах знову вірить в політичну й фінансову силу Українського Правительства. Треба лише продати селянам землю, а зараз утворить ся мільярдний фонд. За ці гроші можна буде відновити авторитетну владу, а Правительство з грошми та властю може рахувати й на довірку союзника й на довірку народу. Теперішній побут Німців на Україні зводить ся до заключення торговельного договору з Україною. Україна багата добиваючою промисловістю, а Німеччина оброблюючою. Тому між Україною і Німеччиною повинен установитися правильний товарообмін. Заперечивши чутки про бажання Німців окупувати Петроград і Москву, назвав проф. Рорбах поголоски про буцім-то задуману Німцями колонізацію півдня Росії взагалі та зокрема Миколаїв безглуздими. Навпаки, Німці думають про переселення бідніших з колоністів у плодотворні губ. Надбалтійського краю.

Київський повітовий учительський зїзд відбув ся недавно в присуности 105 членів Повітової Учительської Спілки. Головою зборів вибрано А. Чередниченка. Перший реферат „Про діяльність Шкільної Рада“ мав Путята. Референт зажадав, щоб 1) всі школи забезпечити підручниками й відповідним знаряддєм, 2) улаштувати курси, 3) зорганізувати волосні учительські бібліотеки, 4) подбати про позашкільну освіту. Про діяльність ради Спілки реферував Кобзарь, а потім комісар по освіті Пастернак виступив з привітом зїзду. Він також познайомив зїзд з роботою Міністерства народної освіти щодо улаштування учительських курсів. Зазначив, що постановлено в літку улаштувати курси українознавства. Курси мають бути трьох типів: для лекторів, для учителів середніх і вищих початкових шкіл і для учителів початкових шкіл. По дискусії в справі іспитів для учителів з українознавства прийнято резолюцію Олександрова: „Зїзд учителів київського повіту признає необхідним, щоб до початку 1919/20 шкільного року всі учителі, які працюють в українських школах, здали спеціальний іспит по українознавству, програму якого складе Міністерство народної освіти разом з представниками Всеукраїнської Учительської Спілки“. На зїзді сконстатовано, що в справі українізації школи на місцях зроблено дуже мало. Учні не знають, хто вони, чії вони діти. Матеріальне становище учительства досить скрутне.

Катеринославська міська рада розпущена наслідком ухвали крайно демагогічної резолюції проти нової влади.

Національно-персональна автономія на Україні. Часописи доносять, що теперішнє Українське Правительство твердо думає зберігати самобутність народів, які заселяють Україну як під побутовим, так і під релігійним оглядом. Уважаючи, що на Україні всі горожане рівноправні, Правительство зберігатиме права національних меншостей, для якої цілі створить ся окремий орган. Про форми останнього не постановлено ще нічого. Поки-що скасовано національні міністерства.

Отаманом гетьманського штабу назначений В. Дашкевич-Горбацький. Один з його предків Остап Дашкевич відомий в історії яко перший отаман, організатор регулярного козацького війська на Україні. Ген. Дашкевич-Горбацький брав участь в російсько-японській війні 1904—1905 рр., а в останній війні в першій армійській корпусі командував зразу через 1½ року 96 пішим полком, а потім 24 пішою дивізією. Має великі військові нагороди до Георгієвської зброї включно. Брав велику участь у військовій літературі, працюючи над тактичними й організаційними питаннями. Начальник штабу гетьмана належить до наймолодших і найталановитших українських генералів (В.).

„Молодая Украина“ почала виходити як щоденна часопись в Одесі, присвячена для тих, котрі почувують себе Українцями, але не знають української мови. Се змієна назва первісно задуманої „Української Життя“, яку мав редагувати В. Піснячевський, колишній петербурзький кореспондент „Ради“ й видавець органу Української Громади в російській Думі „Вістей з Думи“. — Досі виходили в Одесі два українські денники, рано „Вільне Життя“, а увечері „Вісник Одеси“, остання замість бувших „Відомостей Градоначальства“.

Товарообмін між Україною і осередніми державами. „Нова Рада“ доносить, що до Києва наспів з Німеччини перший транспорт товарів. У Києві заложено австро-угорсько-німецьке експортне бюро для плекання експорту сільсько-господарських продуктів з України. При Міністерстві торгівлі та промислу утворено комітет, який має пособляти розвитку всіх галузей українського державного господарства. Комітет опрацював досі ті продукти, які Україна має вислати до центральных держав і які має дістати від центральных держав.

Білорусь і українсько-російські мирові переговори. Українська Рада міністрів займала ся питанням, чи білоруська

делегация має бути офіційно допущена до українсько-великоруських мирових переговорів. Вкінці прийнято ухвалу не допустити Білорусів до участі в нарадах тому, що поки-що нема офіційного білоруського правительства, одначе так подбати за справи Білоруси, щоб улєкшити будову нової республіки.

Путивельський повіт до України. Рада міністрів постановила на бажаннє гетьмана прилучити путивельський повіт курської губ. до України.

Свято відкриття Українського Клубу у Києві. У неділю 19 мая увечері відбуло ся урочисте відкриття Українського Клубу в новім великім двохповерховім будинку на розі Пушкіньської та Прорізної вулиць. На свято відкриття завітало багато офіційних осіб, політичних і громадських діячів і ин. Серед сих гостей були гетьман, німецький посол барон Мумм, австрійський повновласник на Україні принц фон Гертвальд, болгарський посол Шишманов, київський командант Цицикович, чужоземні офіцери й багато інших осіб. Свято розпочало ся промовою Л. Старицької-Черняхівської, яка, відзначивши культурно-політичну ролю такої інституції, як Український Клуб, висловила надію, що всі Українці без ріжниць партій обєднують ся і здійснять ті ідеали, за які бороли ся й полягли краці сини України. Скінчила Старицька-Черняхівська свою промову надією, що ті, хто зараз держать у своїх руках долю України, користатимуть ся допомогою щирих синів України та спільними силами виведуть її на шлях самостійного вільного життя. Далі з короткою промовою (українською мовою) виступив гетьман Скоропадський. Він зазначив, що політика на Україні повинна вестися на демократичних основах і він щиро додержуватиметь ся цих основ. Потім Л. Старицька-Черняхівська вітала німецьких гостей, звернувши ся до них німецькою мовою. Після офіційної частини свята гості слухали концертний відділ, потім відбула ся вечеря, на яку були запрошені гетьман, чужоземні гості й українські громадські та політичні діячі. За вечерю промовляли др. Лукасевич, др. Галіп, гетьман і барон Мумм. Др. Лукасевич у своїй промові висловив надію, що ся вечірка стане початком єднання дружніх тепер народів. Гетьман у своїй промові ще раз прохав вірити, що він уживе всіх заходів до того, щоб Україна була вільною і незалежною. Німецький посол барон Мумм висловив бажаннє, щоб Україна стала вільною країною й вийшла на широкий шлях вільного життя. Наприкінці барон Мумм проголосив „ура“ на честь українського народу (Н. Р.).

Комітет помочи бувшим полоненим у Києві. Дня 20 мая в помешканні київського клубу „Родина“ відбули ся товариські сходини бувших полонених, що належали в полоні до українських організацій. На сходини прибуло біля 100 душ. Відкрив наради Жук і подав зібраним, що метою сходин є те, як помогти бувшим полоненим, котрі перебувають у важкім матеріальним становищі. Головою вибрано Є. Тарасовського, секретарем Д. Олячина. По всесторонній виміні думок учасників сходин ухвалено вибрати комітет помочи бувшим полоненим, який має зайняти ся вишукуванням посад для безробітних, уділюванням грошової допомоги потребуючим, збирати на се жертви й инше. Комітет має давати поміч передовсім козакам розформованих дивізіїв з полонених, а також тим бувшим полоненим, хто належав у полоні до українських організацій або стояв з ними в зносинах. До комітету вибрано: Андріюка, Биховського, Гладкого, Діхтара, Жука, Лопушенка, Тарановського, Чикаленка, Шаповала, на заступників Байлова, Калюжного, Щербину. По закінченню нарад відкрив комітет своє перше конституюче засіданнє, на яким вибрано головою Чикаленка, заступником голови Гладкого, секретарем Діхтара, скарбником Андріюка. Комітет має кооптувати в свій склад ще 7 членів з громадянських кол Києва й потім наново уконституувати ся. На сходинах зібрано між учасниками добровільних датків 313 карб. 15 коп. і тутже уділено багатьом потребуючим невеликі грошеві підмоги (Н. Р.).

Професора М. Грушевського вибрано почесним членом українського народного університету за великі заслуги в справі розвитку української культури й науки.

Хведір Лизогуб. Одеська „Родная Страна“ подає такі біографічні дані про голову теперішнього українського кабінету: Хведір Лизогуб родився 6 листопада 1862 р. в родовій маєтці Сідневі, чернігівського повіту. Від 1888 до 1897 р. був чернігівським повітовим маршалком, беручи участь протягом 15 літ як губернський радний в справах чернігівського губернського земського зібрання. Від 1901 р. був головою полтавської губернської управи, а від 1915 р. по номінації великого князя Николая Николаевича намісником на Кавказі запросив його останній на члена ради намісника для заведення на Кавказі земських інституцій. Після революції по утворенню кабінету кн. Львова увесь час був у міністерстві внутрішніх справ, завідуючи справами закордонних підданих. В часі, коли був головою полтавської губернської земської управи, виявив величезну здатність до праці, великий організаційний талант і широкий погляд на завдання земства.

Розмова з міністром справедливости. В розмові з кореспондентом „Последнихъ Новостей“ міністер справедливости проф. Чубинський сказав ось що: „Я Українець і син українського діяча, сим вповні визначується моє відношення до Української Держави. В своїй практичній діяльності я виходитиму з сього мого відношення, але буду старати ся українізацію суду проводити з відповідною поступенністю. Се дає можливість лишити на своїх місцях багатьох цінних судових діячів, не підготованих зараз вповні до негайного переходу на українську мову. Державною мовою, само собою розуміється, є українська. В перших часах нам прийде ся очевидно користати ся законами на російській мові, бо досі нема ще їх перекладу. Так само нема вповні установлені юридичні термінології на українській мові. Треба взяти під увагу, що й адвокатура невповні підготовлена до повної українізації зараз. Постепенне проведення в життя форми українізації дасть можливість і судовим діячам і адвокатурі підготувати ся і негайно перейти до них. Я приступив уже до утворення окремих комісій для спішного вироблення на українській мові юридичної термінології й для організації перекладів законів. Далі найближчим завданням Міністерства є приближенне існуючого тепер апеляційного суду до типу давньої судової палати. Загалом всі переміни проводитимуть ся на основі судових установ 1864 р.“

Лист до редакції. Високоповажаний пане Редакторе! Газета „L'Ukraine“, яка виходить в Льозанні, помістила (в № 50) відомість, що я був її редактором. Прошу Вас ласкаво помістити в „Вістнику“ мою заяву, що я ніколи редактором газети „L'Ukraine“ не був, на її редакцію не мав впливу навіть, що я заявив в „Ділі“ в 1916 р., й що я перестав давати там свої статі в 1917 р. З високим поважанням
Гр. Михайло Тшикевич.

Бібліографія.

Календарик на рік 1918. Виданне Української Культурної Ради. Стор. 56. Ц. К 1-20 (!).

Степан Рудницький. Україна. Наш Рідний Край. Накладом Загальної Української Культурної Ради. Львів, 1917. Стор. 140+(4). З картою України. Ц. К 4-50.

Зміст: Любим і пізнаваймо наш Рідний Край. Де лежить Україна, які її межі й сусіди? Про гори, низи, ріки й моря України. Про підсоння України, її ростиинний і звіриний світ. Про наш український народ. Як живеть ся тепер нашому народови? Про землі, городи й села України. Книжку ілюструють такі картини: Українське село. Село коло Кобеляк. Кобзарь Кучеренко з поводатором. Хата на Київщині. Хата на Полтавщині. Хутір. Українські кобзарі. Пристань у Кременчуці. Пристань у Крукові. Рибалки при устьях

Дону. Лиман коло Одеси. Річка Бистриця в Карпатах. Дніпровий беріг у Києві з пам'ятником св. Володимира. Дніпрові пороги. Дніпрова долина коло Раківця. Ріка Донець. Ріка Припять на Поліссю. Яр над Смотричем коло Камінця. Над горішньою Кубаню. Скелистий беріг на Кримі. Гірський краєвид. Чорногора. Горгани, верх Сивуля. Скелі в Бубниці. Перемишль. Львів. Евпаторія. Кременчук. Чернігів. Вулиця в Миргороді. Полтава. Харків. Одеса. Миколаїв. Катеринослав. Таганрог. Керч. Феодозія. Ставропіль.

Найцінніша се книжка споміж усього видавничого дорібок Української Культурної Ради. А щоб у кого не зродило ся підозрінне з уваги на порівнюванне отсього видання з видавничою діяльністю У. К. Ради, треба сказати, що книжка проф. Рудницького і важним змістом і легким способом викладу й ілюстраційним боком і добрим папером се дуже гарний набуток української популярної літератури й без сумніву швидко розійде ся.

Малюнки Сергія Васильківського. Друге видання П. Дятлова. Серія 12 карток. Ц. 2 К. В серію отсих зі смаком виданих листівок, прикрашених на верхній стороні німою картою України, входять: 1. Запорожець в степу. 2. На Волині. 3. Козача оселя на Полтавщині. 4. Річка Псьол на Полтавщині. 5. Весна на Полтавщині. 6. Хуртовина на Дніпрі. 7. „Сквородинський псалом“ (на Полтавщині). 8. Ранок на Дніпровій плавні. 9. Відлига на Полтавщині. 10. Підторже на Полтавщині. 11. Гребля Квітки-Основяненка коло Харкова. 12. Ромоданський шлях.

Nikolai Gogol. Ukrainische Geschichten. Deutsch von Alexander Eliasberg. Gustav Kiepenheuer Verlag, Weimar, 1917. Стор. 191. Ц. 2-20 марк. У збірку входять переклади оповідань: Ніч під Івана Купала, Страшна пімста й Вій.

Купуйте добрі й гарні видання УЧИТЕЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ в Коломиї.

1. Вибір нарисів і новель Стефаніка, Семанюка, Мартовича	К. 1.60
2. Вибір казок народніх, Драгоманова, Франка	„ 1.60
3. Дж. Гам. Фольклор	„ 1.60
4. Ів. Левицький. Побіда Хмельницького під Збаражем	„ —.20
5. Макогон. Проти филі. Новелі	„ —.40
6. „ Учительські гаразди. Нариси	„ —.40
7. Приймак. Поезії	„ —.80
8. Селянський. Польська школа в московських ярмі	„ —.30
9. „ Ясне сонічко України. Істор. повість	„ —.30
10. М. Сл. У зарані слави. З книжних часів	„ —.30
11. Л. Толстой. Думки про народне образование	„ —.40
12. 350 загадок молодим і старим на забаву	„ —.40
13. Учительський альманах	„ 4.—
14. Ів. Франко. Вибір поезій	„ 1.60
15. „ В поті чола	„ 1.60
16. Хлопська доля. Оповід. Стефаніка, Семанюка	„ —.10
17. Т. Шевченко. Гайдамаки	„ —.80
18. „ Історичні поеми	„ —.50

Замовляти в адміністрації „Вістника“: Wistnyk, Wien, VIII, Josefstädterstraße 79.

Зміст: А. Жук. До кого повинна пристати Україна. — М. Троцький. Партія і держава. — В. Науменко. На могилу Людмили Мих. Драгоманови. (З давніх літ). — Мінхенський професор др. Павль Сальвісберг про вищі школи на Україні. — Ще про їзд партії соціалістів-федералістів. — Полонений Іван Павлюк. Їзд представників промисловости, торгу, фінансів та сільського господарства на Україні. — Іп. Бочковський. Національна справа. II. Головні чинники й основні фази національно-відродних рухів нового часу (Далі).—Офіційне німецьке освітленне справи Доброго.—Вісти.—Бібліографія.